

תחושת ניצחון בשני הצדדים – מתכון להחרפת העימות בזירת עזה?

עמוס ידלין

לאחר שני ימי ששי סוערים באזור גדר הגבול בין ישראל לרצועת עזה, בעקבות "אירועי השיבה" שהוביל חמאס ואתגרו את ישראל, שני הצדדים הכריזו על ניצחון. במבט קדימה, לקראת סבבי עימות נוספים על גדר הגבול בינה לבין רצועת עזה, על ישראל להדגיש כי היא מגנה על גבול בינלאומי מוכר; להבהיר מהי חוקיות ומדתיות השימוש שהיא עושה באש חיה; לערוך תחקור מקצועי של האירועים; להציג לתקשורת הבינלאומית תיעוד אמין של האירועים; לעדכן את מדינות ערב הפרגמטיות לגבי עובדות המאזנות את המסר המועבר בתקשורת התומכת חמאס; לשפר את ההיערכות לקראת הסבב הבא ובכלל זאת את אמצעי הלחימה ואופן הפעלת הכוח; לאסוף מודיעין, שיבהיר את כוונות החמאס ודרכי הפעולה המתוכננות לבאות. כן על ישראל להתכונן לגלישת העימות לפסים אלימים – אולי אף ליהודה ושומרון. ובעודה ממוקדת באתגר המידי על גדר הגבול, על ישראל להידרש לסוגיה הבסיסית: המצוקה הגוברת בעזה וקריסת התשתיות באזור.

לאחר שני ימי ששי סוערים באזור גדר הגבול בין ישראל לרצועת עזה, בעקבות "אירועי השיבה" שהוביל חמאס ואתגרו את ישראל, שני הצדדים הכריזו על ניצחון.

חמאס משדר תחושת ניצחון והביע קורת רוח רבה מכך שבראיתו, הוא חזר להוביל את המאבק הפלסטיני, מצא אסטרטגיה יעילה לאתגר את ישראל בלי להצית סיבוב צבאי נוסף (לפחות עד כה), מיצב את עצמו כארגון המוביל מחאה אזרחית לא חמושה ולא אלימה, החזיר תשומת לב אזרחית ועולמית למצוקת עזה, הסיט את אי-שביעות הרצון של תושבי עזה אל אירועי הגדר, הציג את אבו מאזן כלא רלוונטי וצמצם את יכולתו להגביר את הסנקציות על עזה, וכן עורר ביקורת בעולם על ישראל בגין שימוש בלתי מידתי בכוח צבאי בפרט ובגין "המצור" על עזה בכלל.

מנגד, גם במערכת הביטחונית והמדינית בישראל השתררה תחושת ניצחון: נמנעו פריצת הגדר ונהירה המונית של פלסטינים לשטח ישראל, וכך נמנע איום חמור על ישובים ישראלים באזור 'עוטף עזה', נחסך חיכוך גבוה בין כוחות הצבא למפגינים פלסטינים ואולי אף הרג המוני, הופגן מענה מבצעי יעיל ומרתיע לניסיון לאתגר את הריבונות הישראלית באמצעות טרור בחסות "צעדות המונים", סוכלו ניסיונות להנחת מטענים על הגדר ולירי מעבר לה, לא היו הרוגים ישראלים, אזרחים או חיילים, וביישובי העוטף נחגג הפסח ללא הפרעה.

עם זאת, שני הצדדים שילמו מחירים לא פשוטים: חמאס שילם מחיר כבד בנפגעים בנפש מקרב המפגינים וגם משורות הזרוע הצבאית. שלמרות הציניות והאכזריות של ארגון הטרור, יכביד עליו בבואו לשמר את היקף ה"מחאה" ואת החיכוך הצבאי והאזרחי בגדר. מבחינה מבצעית, חמאס כשל פעמיים – לא הצליח לייצר מצג של הפגנה לא אלימה וכל פעילויות הטרור שניסה לקדם במעטה ההפגנה ה"תמימה" לא צלחו. זאת ועוד (ובלי ניסיון להתנבא לגבי מה שעוד עלול להתרחש בזירת הגדר בימי השישי הבאים), בין שני ימי השישי שבהם התקיימה ההפגנה אף חלה

ירידה הן בהיקף המשתתפים באירועים מהצד הפלסטיני והן בהיקף הנפגעים בקרבם כתוצאה מפעילות צה"ל. ירידה זו עשויה להעיד על אפקט הרתעה מצד ישראל וגם על שינוי בדפוסי הפעולה של שני הצדדים.

ישראל שילמה מחיר, שכן ספגה ביקורת בינלאומית חמורה שכמותה לא נשמעה נגדה זמן רב. הסוגיה הפלסטינית שבה, ולו זמנית, לסדר היום הבינלאומי, ולולא התייצבות ארצות הברית לצד ישראל, ועדת חקירה של האו"ם כבר הייתה בדרכה לבדוק את האירועים. פעם נוספת הומחשו חולשתה הבסיסית ובידודה של ישראל בזירת האו"ם, בעיקר בהקשר לסוגיה הפלסטינית. כן נשמעה ביקורת מבית, שעיקרה ספקות אשר לכללי הפתיחה באש, שימוש חוקי ומידתי בכוח, והאמצעים המוצדקים לעצירת המפגינים הפלסטינים שאתגרו את הריבונות הישראלית בכך שניסו לפגוע בגדר.

כשמדובר בעימות שהוא כל כך א-סימטרי, שני הצדדים, המנסים להשיג יעדים מנוגדים, אכן יכולים לטעון לניצחון, משום שהם מנהלים תמרונים מקבילים: ישראל - בעיקר בממד הפיסי (הגנה על שיטחה הריבונית), וחמאס - בממד התודעתי-פוליטי. ובעולם של דימויים, מערכות תודעה אינטנסיביות ותקשורת המונים (הכוללת אף פייק ניוז), אפשר שתחושת הניצחון של שני הצדדים תוביל בשבועות הבאים להחרפת העימותים על גבול הרצועה ואלי אף מעבר לגדר. שהרי, שני הצדדים ניצבים בפני האתגר הכרוך ברתיעת הישגיהם בחיכוך עד כה לקידום תכליותיהם ארוכות הטווח: עבור ישראל, היעדים הם המשך החתירה להחלשת חמאס ובידודו, וכן לצמצום הקשר בינה לבין הרצועה. עבור חמאס, היעדים הם הקלת המצוקה ברצועת עזה וחתירה לכיבוש ההנהגה הפלסטינית ביום שמחמוד עבאס יפנה את מקומו כראש הרשות הפלסטינית. משום שבהגדרה, לא ישראל היא שיזמה את האירועים בזירת הגדר, הכדור נמצא בידי החמאס, המנסה לפרוץ גבולות, תרתי משמע, כאשר בראייתו המאזן הוא חיובי, הוא לא יפתיע אם ידחוף להמשך ההפגנות ולשכלול דפוסי החיכוך ומינופם להישגי תודעה ומדיניות.

מה על ישראל לעשות? להלן שבעה עקרונות לשיפור ההתמודדות עם חמאס ועם אירועי הגדר:

ראשית, יש למסגר את המצב כהווייתו. על ישראל להדגיש חזור והדגש את העובדה שהיא הצד הלגיטימי בעימות, היא מגנה על גבול בינלאומי מוכר – גבול 67 / הקו הירוק – שעליו נערכה לאחר שנסוגה מכל סנטימטר ברצועת עזה ופרקה את כל ההתנחלויות שהיו באזור. הנפת דגל צעדת "השיבה" לתוך גבולות ישראל, כשדגל שעליו מתנוסס צלב קרס מונף בין דגלי פלסטין שנשא המפגינים, אמורה לסייע לישראל להדגיש כי מטרתו המדינית של חמאס הוא חיסול ישראל בכל גבול. שיטתו הפעם היא פלישה עממית נרחבת לשטח ישראל בכסות של "הפגנת המונים לא חמושה", אשר בחיל החלוץ שלה אנשי הזרוע הצבאית של חמאס, קרי מחבלים.

שנית, ישראל צריכה להבהיר מהי חוקיות ומדתיות השימוש שהיא עושה באש חיה. יש להדגיש שהמידתיות נמדדת מול השגת המשימה והנזק שהיא באה למנוע – הגנה על גבולות המדינה וריבונותה ומניעת טרור, בתגובה למתאר המתקפה המשולבת שמקדם חמאס - פריצת המון פלסטיני ובתוכו מחבלים לתוך שטח ישראל ויישוביה. במקביל, על ישראל לערוך תחקור מקצועי ונמרץ של כלל האירועים, ובכללם אילו שנראה שאינם עולים בקנה אחד עם הוראות הפתיחה באש. חלק מההסברים יצביעו כנראה על קושי הנובע מצפיפות המפגינים, הדינמיות של ההפגנה, היטמעות מחבלים בין אזרחים וטשטוש מכוון בין פעילי טרור למפגינים אזרחיים, לצד מגבלות ראייה שיצרו הפלסטינים באמצעות הבערת הצמיגים. חלק אחר אפשר שייב לקחים לשיפור

דפוסי הפעלתו של הכוח ולהתאמתם לאתגר המבצעי המתפתח, תוך צמצום המחירים בחיי אדם וההישגים שמפיק מהם חמאס. אפשר שיעלו גם מקרים המצדיקים טיפול פיקודי בתקלות מבצעיות או בחריגות בוטות מהוראות הפתיחה באש.

שלישית, צה"ל חייב להרחיב ולטייב את הישגיו בתיעוד פעילותו נוכח הניסיונות לבצע פיגועי טרור - ירי, הטמנת מטענים, פגיעה בגדר וסיכון חיי החיילים. מעט מדי בהקשר זה הוצג לציבור ולדעת הקהל הבינלאומיים. סרט מסכם וערוך היטב ובאמינות לתקשורת רלוונטי במיוחד: תמונה שווה אלף מילים, וסרטון שווה אלף תמונות.

רביעית, חשוב לעדכן את מדינות ערב המקיימות יחסים טובים עם ישראל - מצרים, ירדן וערב הסעודית – אשר לעובדות המאזנות את המסרים המועברים בתקשורת הערבית התומכת בחמאס. על ישראל לנסות לעורר לחץ מרסן על חמאס, מצד העולם הערבי הסוני הפרגמטי, כדי להניא אותו מהמשך הובלת ההפגנות האלימות והניסיונות לפרוץ את הגדר.

חמישית – בין ישראל לחמאס מתנהלת תחרות למידה. העימות שהתחולל בשבוע הראשון לא דמה לזה שהתחולל בסבב השני, וזאת מבחינת התנהלותם של שני הצדדים. על בסיס ניתוח אירועי יום השישי השני, על הישגיו ומחיריו, יש לשפר את ההיערכות לקראת הסבב הבא, ובכלל זאת את אמצעי הלחימה ואת אופן הפעלת הכוח. כן חיוני לאסוף מודיעין, שיבהיר את כוונות החמאס ודרכי הפעולה השונות והחדשות שאותן הוא מתכנן לקראת יום שישי הבא וגם לקראת המועד המתוכנן להיות שיא ההפגנה לאורך הגדר – ה-15 במאי.

ששית, ישראל צריכה להתכונן להרחבת העימות ולהעברתו לפסים אלימים יותר, עד כדי סבב עימות נוסף בעזה (בהמשך לעופרת יצוקה, 'עמוד ענן', 'צוק איתן'). היערכות ל"מלחמה של השבוע הקודם" וההתמקדות בגדר בלבד יכולה להקשות את הערנות ואת המוכנות לעימות מסוג אחר לגמרי, שיתאפיין בהפתעה מבצעית שאפשר שחמאס מכין. בנוסף חשוב להיערך לאפשרות שהמהומות, שעד כה לא גלשו ליהודה ושומרון, יתפשטו לאזור הנשלט בידי הרשות הפלסטינית ואולי אף לישראל פנימה.

ולבסוף, בעודה ממוקדת באתגר המידי של הפגנות ההמונים על גדר הגבול בינה לבין רצועת עזה, על ישראל להמשיך ולעסוק בסוגיה הבסיסית המונחת לפתחה בהקשר זה: המצוקה הגוברת בעזה וקריסת התשתיות באזור יקשו על ישראל להמשיך ולנהל את המצב בו בעלויות מדיניות, צבאיות וכלכליות נמוכות יחסית. לאחר מחצית מאי יגיעו חודש רמדאן וקיץ לוהט נוסף. הצלחות זמניות בהכלת האתגר שמציבים חמאס ומצוקת עזה לא ינטרלו את פצצת הזמן החברתית-כלכלית-צבאית המתקתקת ברצועה.